

teachers, which promotes the development of leadership skills of University lecturers.

Special attention is paid to the development of the Department of pedagogy and psychology of management of social systems, based on scientific-methodical and information support of educational process in technical University.

Proven experience in training future engineers-leaders in NTU "KHPI" deserves due consideration in the system of professional training of future specialists in technical universities, but also in the system of training of teachers of technical and humanitarian universities.

Key words: concept, leader, leadership, leadership potential, the leading engineer, psychological and pedagogical training, Technical University, Department of Pedagogy and Psychology of social systems.

Отримано: 20.02.2015 р.

УДК 37.033

А.М. Демиденко

ЕКОЛОГІЧНА СВІДОМІСТЬ У ПСИХОЛОГІЧНОМУ ТА ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

А.М. Демиденко. Екологічна свідомість у психологічному та освітньому просторі. У статті розглядається проблема феномену "свідомість" та "екологічна свідомість", звернена увага на деякі аспекти майбутнього психології та її галузей, які мисляться як науки, що націлені на вирішення проблем суспільства. В статті, зокрема, робиться припущення що саме відсутність "екологічного знання" має великий вплив на формування екологічної поведінки людини в процесі розвитку його свідомості. Описані причини екологічної деградації. Висвітлено результати експериментального дослідження екологічної діяльності людини студентів аграрних спеціальностей.

Ключові слова: свідомість, екологічна свідомість, екологічна поведінка, екологічна психологія, психопедагогіка, прагнення, виховання,

А.М. Демиденко. Экологическое сознание в психологическом и образовательном пространстве. В статье рассматривается проблема феномена "сознание" и "экологическое сознание", обращено внимание на некоторые аспекты будущего психологии и ее отраслей, которые разрабатываются как науки, нацеленные на решение проблем общества и всего человечества. В статье, в частности, делается предположение, что именно отсутствие "экологического знания" имеет большое влияние на формирование экологического поведения человека в процессе развития его сознания. Описаны причины экологической деградации. Приведены результаты исследования отношения к экологической деятельности студентов аграрных специальностей.

Ключевые слова: сознание, экологическое сознание, экологическая поведение, экологическая психология, психопедагогика, стремление, воспитание.

Постановка проблеми. Створення стійких, сталих та збалансованих відносин із зовнішнім світом є запорукою щасливого життя людини,

яка ґрунтується на знаннях про взаємодію людини зі світом. Ось чому останнім часом у філософії, педагогіці та психології значна увага приділяється розробці і дослідженню теоретичних та методичних засад формування і розвитку екологічної свідомості, морального ставлення до світу Природи, до всього різноманіття зовнішнього та внутрішнього світів, які ми усі переживаємо. Разом із тим, ми поставили питання про сучасний стан екологічної свідомості студентів аграрних спеціальностей та отримали невтішні результати. Їм дана відповідна оцінка, та шляхи вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій вказує на багатогранне вивчення цієї проблеми багатьма дослідниками із різних галузей сучасної науки. Виявляється, принципи екологічної психології взаємодіють із усіма науками, загалом ними пронизаний видимий та невидимий Всесвіт.

Дослідження психологічних закономірностей взаємодії людини і природи займалися Гірусов Е.В., проблемами виховання та методів формування екологічної свідомості займалися Кісельов. М.М., Марков Ю.Г., Васильєв Н.Г. Питаннями розвитку екологічної свідомості Плясковський Б.В., формувальними аспектами екологічної культури В.С.Крисаченко, С.Б.Кримський, М.А.Голубець. Дослідженням проблеми змін екологічних парадигм культури життєтворчості та формування особистості займались Акоюян В.Г., Толстоухов А.В., Хилько М.І.

На сьогодні ми можемо спостерігати як принцип екологічності, або "еко-компонент" проникає майже у всі сфери діяльності людини, оскільки збереження життя на планеті є ключовим питанням усього, що людство набуло і чого набуде. Саме тому для нас є дуже важливим знати, як формується екологічна поведінка людини та її усвідомлення місця у цьому збалансованому Всесвіті.

Метою статті є систематизація і обґрунтування структурних складових екологічної свідомості як визначального чинника екобезпечного розвитку. Автор спробує розбудити у читача бажання бути екологічною людиною, людиною з розвинуеною екологічною свідомістю шляхом висвітлення ключових аспектів сучасних наукових досліджень в області розуміння людської свідомості, її специфіки та форм взаємодії із зовнішнім, живим, розумним простором, який люди називають природою, домом і т.п. У контексті цієї статті під психологічним простором (лат. *psychology spatium*) розуміється певна протяжність, вмістилище психологічних явищ та подій, що відбуваються на міжособистісному та/або внутрішньоособистісному рівні – як людини, так і інших об'єктів у Всесвіті, які мають особистісну природу. "Психічним" пронизано все полотно буття.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні немає чітко сформульованого та єдино признаного визначення поняття "свідомість". Детальний аналіз літературних джерел налічує десятки, а то і сотні визначень цього

поняття, що, в свою чергу, неприпустимо віддаляє людину від істинного та об'єктивного розуміння його сутності. Деякі автори у своїх поглядах щодо природи свідомості суттєво відрізняються, що створює нездоланні перешкоди на шляху до формування істинного розуміння феномену свідомості. Але Вони все ближче до пояснення суті цього явища.

Хоча свідомість і є властивістю деякого фізичного об'єкта (зазвичай, мозку), вона, однак, зведена до фізичних станів останнього і є особливою нередукованою¹ сутністю, що володіє унікальними властивостями, подібно до того, як властивості молекули води нередуковані до властивостей атомів водню і кисню. Свідомість, однак, є звичайним реальним об'єктом, який повинен вивчатися наукою нарівні з усіма іншими. Серед прихильників даної концепції – Джон Сьорл [12].

Крім нашого матеріального тіла, існує більш тонка природа у людини, з якою ми стикаємося кожного дня, на кожному кроці, але ми не надаємо цьому значення, оскільки нас так виховали. Якщо нам, припустимо, хтось посміхнувся, ми також хочемо посміхнутись. Це не виникає, тому що у нас виробився умовний рефлекс, як говорять вчені. Просто тонке тіло однієї людини "тягне" посміхнутись тонке тіло іншої людини. Тонке тіло виходить назовні через почуття.

Почуття – це, умовно кажучи, тоненькі ниточки матеріальної енергії, які неможливо виміряти навіть самим точним приладом, які тонші за кванти і фотони. Матеріальна сила тонша, навіть за промінь Сонця.

Свідомість, відповідно до ведичного знання, є тонка матеріальна структура людини, яка включає в себе ум, розум і его. На жаль, в українській мові відсутнє слово ум. У даному контексті функція ума – збагнути подобається це мені, чи не подобається (f – "подобається/не подобається"), функція розуму – зрозуміти, корисно це мені, чи не корисно (f – "корисно/не корисно"), а функція его – розглядати питання щодо престижності (f – "престижно/не престижно").

Его буває істинним і хибним. Істинне его веде людину до щастя, а хибне его – руйнує щастя. Як це відбувається? Припустимо, Ви йдете по вулиці і бачите красиву машину, якщо Ви думаєте: "Який чудовий автомобіль", і радієте від цієї думки – це прояв істинного его. А коли Ви думаєте "який красивий автомобіль, але не мій, прикро" – так проявляється хибне его.

Редукціонізм (від лат. *reductio* – відсування назад, повернення до попереднього стану) – методологічний принцип, згідно з яким вищі форми матерії можуть бути повністю пояснені на основі закономірностей, що властиві нижчим формам, тобто зведені до нижчих форм, наприклад, біологічні явища – за допомогою фізичних і хімічних законів; соціологічні – за допомогою біологічних і т. д. Таке спрощення іноді дозволяє зрозуміти складні процеси (приклад -планетарна модель атома).

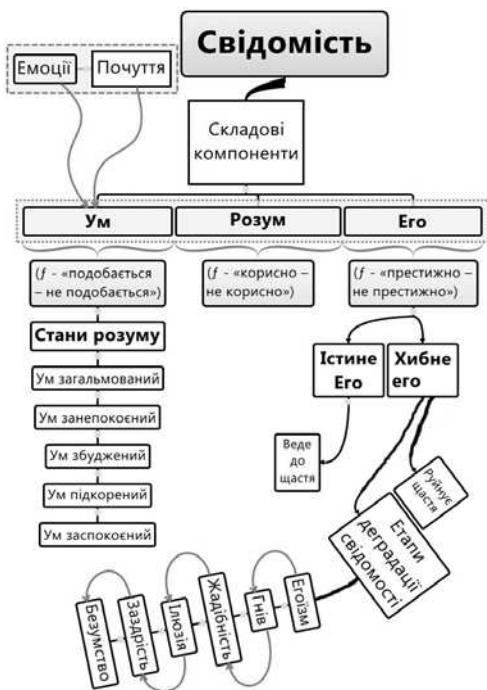

Рис. 1.

Метафорично свідомість можна уявити як човен з вітрилом, який пливе по океану, в якому сидить моряк з компасом в руках. Вітрило – це наш ум, наші почуття – це вітер, який впливає на вітрило (ум) і здійснює рух човна. Океан – це життя, а компас – це розум, і стрілка компасу показує – "щастя – там". Таким чином, наші почуття несуть нас в цьому океані життя, і часто ми просто кружляємо навколо одного місця і просто старіємо, забуваючи і лінуючись подивитись на "стрілку компасу". І робимо багато абсолютно некорисних речей у своєму житті, подекуди свідомо чи не-свідомо наражаємо на небезпеку майбутні покоління.

Екологічна свідомість включає в себе прагнення до життя виживання. Це основа екологічної свідомості. Кожна істота у величному Всесвіті має своє прагнення до життя. Сила прагнення до смерті пропорційна тому, наскільки придушене прагнення до життя. Можна виділити сім прагнень до життя і виживання людини (рис. 2):

Усі прагнення однаково важливі та рівні для людини. Досить придушити одне із семи прагнень, всі інші шість виявляються придушеними в тій же мірі.

Рис. 2. Сім прагнень до життя і виживання

Під душею тут мається на увазі безсмертна складова людини. Якщо Ви не вірите в своє безсмертя або хоча б у те, що маєте безсмертну складову, будь ласка, поставтеся з розумінням до оман автора. Окремі неточності не знецінюють тих частин тексту, з якими ви погодитеся і які зможете використовувати для покращення свого здоров'я.

Слід також зазначити, що в християнському богослов'ї безсмертну складову людини часто називають не душею, а духом (при цьому душею називають ті складові людини, які в інших навчаннях могли б бути названі тонкими тілами, енерго-інформаційною системою і т.п.).

Сучасне західноєвропейське індивідуалістичне виховання (де "кожен думає тільки про себе") призводить до придушення прагнення забезпечити виживання групи, до якої Ви себе зараховуєте. Це можуть бути будь-які групи, тимчасові або постійні, наприклад: церкви, громади, політичні партії, виробничі колективи, громадські організації, етноси, держави, футбольні команди та ін. А також придушує прагнення до життя, виживання людства, як біологічного виду. Людей, які пройшли таке виховання, згодом доводиться навчати, змушувати і застосовувати до них насильницькі заходи, щоб вони думали не тільки про себе, і хоч якось могли кооперуватися. Людей доводиться посилати в школи, саджати в тюрми, карати, штрафувати, обкладати податками, примушувати або прохати ходити на виборчі дільниці. Але всі ці штучні конструкції, побудовані на насильстві, не здатні замінити пригнічені природні прагнення до виживання сім'ї, групи і людства.

Придушення прагнення до виживання людства призводить до появи таких суб'єктів, які вважають, наприклад, що всі люди погані, і тільки кішечки, собачки або хом'ячки гідні любові. Виправдання вбивства "ворогів" на війні теж є придушенням прагнення до виживання людства.

Іноді для того, щоб побудувати нове, доводиться руйнувати щось старе. Якщо ми не знесемо старий сарай, ми не побудуємо на його місці нового зручного будинку. Іноді для вільного виявлення всіх семи прагнень до виживання необхідно зруйнувати те, що заважає виживанню. Та будувати те, що найбільшою мірою сприяє вільному розвитку кожного із семи прагнень до виживання. І не слід руйнувати понад того, що необхідно для будівництва.

Екологічна поведінка – контрольований спосіб мислення і дії, який:

1) найбільшою мірою сприяє вільному прояву та задоволенню кожного з семи прагнень до виживання, а значить, підтримує і задовольняє цілісне прагнення до життя;

2) перешкоджає пригніченню до небезпечного рівня кожного з семи прагнень до виживання, а значить і цілісного прагнення до життя.

Екологія поведінки – вчення про те, яка поведінка і якою мірою є екологічною або неекологічною.

Екологічна людина – людина, яка поводить себе екологічно і прагне вести себе все більш екологічно в міру зростання свого усвідомлення і розуміння. Екологічна людина добровільно накладає на себе обмеження, утримуючись від неекологічної поведінки, навіть якщо така поведінка для неї мимовільна, приємна чи вигідна [1]. На даному етапі розвитку свідомості людина усвідомлює та виконує свої обов'язки.

Нами було проведено дослідження, і ми виявили деякі аспекти ставлення людини до природи та її охорони. Було опитано 220 студентів аграрних спеціальностей. Нам стало відомо, що 74% опитаних так чи інакше замислюються про своє ставлення до природи, 6% – не замислюються і 20% не змогли визначитися. Цінують різноманітність у природі – 85%, не цінують – 4%, не визначилися – 11%. Майже чверть опитаних стверджує, що не викидає сміття в урну і три чверті – викидає і прибирає за собою. На питання "Чи підтримуєте Ви проведення суботників на території поблизу Вашого місця проживання?" третина відповіла "Ні", натомість інша частина людей (3/4) – підтримує, але погодитися бути учасником акції прибирання зголосилася лише половина. А це значить, що приблизно 24% опитаних підтримують акції прибирання, але не хочуть брати в них участь. На ділі ситуація трішки інша. Коли було запропоновано взяти участь у акції прибирання лише 19% опитаних погодилися на запропоноване.

Погоджуючись із авторами однойменної книги М. Твенжа і У. Кейт, може з впевненістю сказати: "Ми живемо в розпал "епідемії нарцисизму!".

Вони провели дослідження серед студентів коледжу загальною чисельністю 37 тисяч чоловік. Виявилось, що починаючи з 1980 року, нарцисизм поширювався так само швидко, як і ожиріння. Зростання популярності соціальний мереж, таких як Вконтакте, Facebook, Twitter, і Google+, лише полегшило подальше поширення нарцисизму [10].

Ми бачимо, що рівень екологічних знань, умінь та навичок сучасної молоді досить низький. Це проявляється майже на всіх сферах суспільного життя. Якість надання освітніх послуг ВНЗ є неефективною, адже молода людина не бачить перед собою реальних перспектив по закінченню університету, диплом вже не дає тих гарантій, що раніше. Особливо погано, коли доводиться відмовлятися від дійсно важливих речей заради навчання у вузі. Студент або думає, що відразу буде отримувати велику зарплатню на першій своїй роботі, або навпаки, поводить себе егоїстично, на кшталт "Мені всі повинні, а я нічого нікому не буду робити, бо я ж такий молодець, я такий класний". Гордість, "зіркова хвороба", егоїзм руйнують нашу молодь, а ми потім спостерігаємо, як руйнується світ, в якому ми живемо, і дивуємось тому.

Сучасне молоде покоління дедалі частіше забуває мислити екологічно та виконувати екологічну діяльність. Відсутність екологічної культури призводить до дисгармонізації особистості. Така людина неодмінно має більш високі шанси відчувати та переживати страждання.

Екологічна спрямованість мислення виступає регулятором екологічної діяльності. Специфіка функціонування екологічної діяльності обумовлюється тим, що вона пронизує всі компоненти культури і спрямована на гармонізацію соціо-природних відносин. Екологічна культура є, за своєю суттю, своєрідним "кодексом поведінки", що лежить в основі екологічної діяльності та екологічної поведінки. Вона включає в себе певний зріз суспільно виробленого способу самореалізації людиною себе в природі, культурні традиції, життєвий досвід, моральні почуття та моральну оцінку ставлення людини до природи [2].

Екологічна культура, за своїм змістом, є сукупністю, знань, норм, стереотипів та "правил поведінки" людини в оточуючому її природному світі. І хоча феномен екологічної культури є надбанням ХХ ст., про екологічну компонента культури можна твердити від самих початків появи людини на Землі. Ця складова проявлялась як сукупність певних екокультурних норм, "заборон" та "дозволів", яка беззаперечно забезпечує виживання, життя та процвітання, людини, сім'ї, нації, людства в цілому, усіх інших форм життя у воді, на суші, над водою, будь де б життя не розцвіло.

Іншими словами, екологічно орієнтована свідомість людини є ключовим аспектом виживання людства і планети в цілому. Тому так важливо для власного процвітання та процвітання нашої планети формувати у

самого себе екологічну свідомість, моральне ставлення до всього навкруги та до себе.

Екокультурні норми є складовою екологічної свідомості і не є чимось сталим та незмінним. На сьогодні популярність слово "еко" набула неабиякої популярності. Вони змінюються, розвиваються під впливом домінуючого у суспільстві способу трансформації природного простору. На кожному етапі свого розвитку вони включають найсуттєвіші надбання способів організації людської діяльності, накопичених суспільством протягом всієї історії його розвитку. Екокультурні стереотипи поведінки виступають як транслятор досвіду екологічної діяльності людей від покоління до покоління, збереження певної константної складової. В той же час екологічна культура виконує і функцію подолання віджилого, того, що гальмує подальший розвиток відносин між суспільством та природою і не відповідає новим умовам, сприяння створенню нового, адаптації до дійсного. На сучасному етапі ця функція виступає як основоположна і направлена на створення якісно нової системи засобів та механізмів, що сприяють розв'язанню проблеми глобальної екологічної кризи.

Головна функція екологічної свідомості виражається в її меті організації взаємовідносин суспільства та природи так, щоб було враховано практичні потреби суспільства та "прагнення" природи до підтримки стабільності власного нормального стану і тим самим збереження умов для існування та розвитку людства.

В екологічній культурі особистості відображається процес особистісного вияву екологічної свідомості епохи, тобто формується екологічний світогляд особистості в процесі оволодіння навичками практичної діяльності щодо природи. Екологічна культура суб'єкта перетворення природи існує у вигляді культури соціальної групи та культури особистості. Злиття цих двох типів культур – групи та особистості – відбувається при утворенні цілісної екологічної культури історичної епохи.

У свою чергу, екологічну свідомість можна розділити на три компоненти: когнітивний, емотивний та конативний. Для кращого розуміння суті поняття "екологічна свідомість" ми створили інтелектуальну карту, яка в більшій мірі зображує цілісність та структуру вищезазначеного поняття (Рис. 3).

Головною специфічною рисою екологічної свідомості є те, що вона не утворюється випадково чи стихійно, а виникає шляхом формування умов, що сприяють розгортанню її принципів та формується спеціальним видом діяльності – екологічним вихованням та екологічною освітою.

Від рівня екологічної культури людства, в першу чергу молоді, якій належить майбутнє, залежить розв'язання проблеми глобальної екологічної кризи, збереження природних умов існування цивілізації.

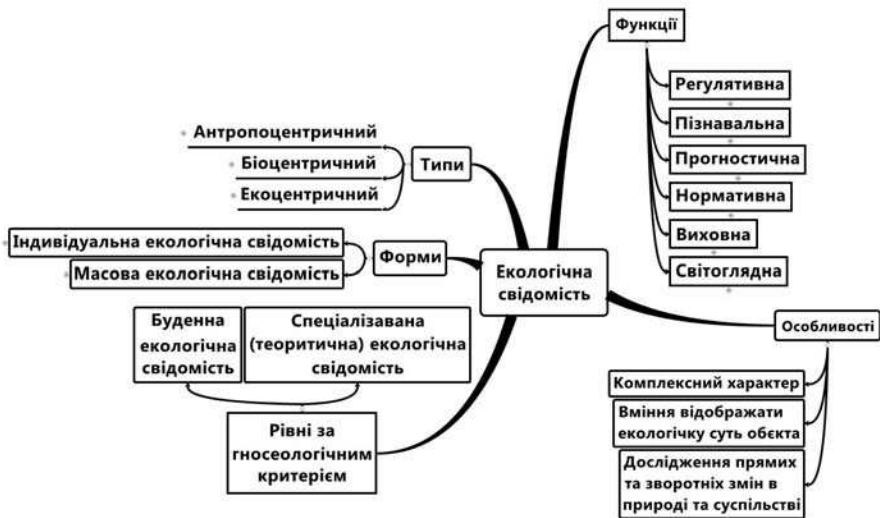

Рис. 3. Структура екологічної свідомості

Висновки. Отже, можна сказати, що сучасні екологічні уявлення є в значною мірою суперечливими і неоднорідними. Практицизм і споживацьке ставлення до навколишнього світу поєднується з переживанням потреби спілкування з "недоторканою природою", віра в технологію як основне вирішення проблем сьогодення межує зі страхом перед можливістю техногенних екологічних криз (наприклад, страх АЕС). Домінуючою установкою при сприйманні стосунків з природою залишається антропоцентричною, які проявляється в найрізноманітніших формах: у ціннісних орієнтаціях – від прагнення удосконалювати природу до визнання людини господарем на Землі, в практичному відношенні – від невміння і небажання передбачати наслідки своїх дій до свідомого винищення живої природи, в етичному аспекті – від неусвідомленого ігнорування інтересами інших тварин до відкритого визнання і теоретичного об'рунтування їх підпорядкованого стану. Разом із тим, необхідність переосмислення своїх стосунків з природою виходить за межі вузько професійної теоретичної області і набуває нормативний характер.

Потрібно змінювати нашу освіту, а головне спосіб мислення кожного громадянина України від антропоцентричного до екоцентричного. Екологічний принцип повинен бути фундаментальним у всіх сферах суспільної діяльності, бо тільки так ми зможемо зберегти життя на планеті і наше щасливе майбутнє та здоров'я наших дітей.

Список використаних джерел

1. Адаменко О.М. Соціальна екологія / О.М. Адаменко. – Івано-Франківськ, 1999. – С. 156-158.
2. Гирусов Э.В. Экологическое сознание как условие оптимизации взаимодействия общества и природы / Э.В. Гирусов // Философские проблемы глобальной экологии. – М., 1983. – С. 105-120.
3. Екологія і культура / В.С. Крисаченко, С.Б. Кримський, М.А. Голубець та ін. ; [відп. ред. В.С. Крисаченко, В.Л.Храмова]. – К., 1991.
4. Киселев Н.Н. Мирозозрение и экология. – К., 1990. – С. 98-117.
5. Кисельов М.М. Концептуальні виміри екологічної свідомості / Кисельов М.М., Деркач В Л., Толстоухов А.В. та ін. Кисельов М.М., Деркач В Л., Толстоухов А.В. та ін. – К., 2003. – С. 70-156.
6. Кисельов М.М. Національне буття серед екологічних реалій / Кисельов М.М., Канак Ф.М. – К., 2000. – С. 272-282.
7. Крисаченко В.С. Екологічна культура / В.С. Крисаченко. – К., 1996.
8. Плясковський Б.В. Діалектика розвитку екологічної свідомості / Б.В. Плясковський // Філософські проблеми сучасного природознавства. Екологія, культура і соціальна практика. – Вип. 77. – К., 1991. – С. 71-78.
9. Сидоренко Л.І. Сучасна екологія. Наукові, етичні та філософські ракурси : навч. посібник / Л.І. Сидоренко. – К., 2002. – С. 134-141.
10. Екологічна психологія та психопедагогіка у системі післядипломної педагогічної освіти В.М. Приходько.
11. Толстоухов А.В. Екобезпечний розвиток: пошуки стратегем. – [2-е вид.] / Толстоухов А.В., Хилько М.І. – К. : Знання України, 2007. – 332 с.
12. Акопян В.Г. Екологічна парадигма життєтворчості особистості / В.Г. Акопян. – К. : Знання України, 2011. – 371 с.
13. <https://ru.wikipedia.org/wiki/Сознание>
14. <http://politikus.ru/events/4033-internet-i-epidemiya-narcissizma.html>

Spisok vikoristanih dzherel

1. Adamenko O.M. Social'na ekologija / O.M. Adamenko. – Ivano-Frankivs'k, 1999. – S. 156-158.
2. Gyrušov E.V. Ekologičeskoe soznanye kak uslovye optymyzacyu vzaumodejstvija obshhestva y pryrody / E.V. Gyrušov // Fylosofskye problemy global'noj ekologyy. – M., 1983. – S. 105-120.
3. Ekologija i kul'tura / V.S. Kryšachenko, S.B. Kryms'kyj, M.A. Golubec' ta in. ; [vidp. red. V.S. Kryšachenko, V.L.Hramova]. – K., 1991.
4. Kyselev N.N. Myrovozzrenye y ekologyja. – K., 1990. – S. 98-117.
5. Kysel'ov M.M. Konceptual'ni vymiry ekologichnoi' svidomosti / Kysel'ov M.M., Derkach V L., Tolstouhov A.V. ta in. Kysel'ov M.M., Derkach V L., Tolstouhov A.V. ta in. – K., 2003. – S. 70-156.

6. Kysel'ov M.M. Nacional'ne buttja sered ekologichnyh realij / Kysel'ov M.M., Kanak F.M. – K., 2000. – S. 272-282.

7. Krysachenko B.C. Ekologichna kul'tura / V.S. Krysachenko. – K., 1996.

8. Pljaskovs'kyj B.V. Dialektyka rozvytku ekologichnoi' svidomosti / B.V. Pljaskovs'kyj // Filosofs'ki problemy suchasnogo pryrodoznavstva. Ekologija, kul'tura i social'na praktyka. – Vyp. 77. – K., 1991. – S. 71-78.

9. Sydorenko L.I. Suchasna ekologija. Naukovi, etychni ta filosofs'ki rakursy : navch. posibnyk / L.I. Sydorenko. – K., 2002. – S. 134-141.

10. Ekologichna psychologija ta psychopedagogika u systemi pisljadyplomnoi' pedagogichnoi' osvity V.M. Pryhod'ko.

11. Tolstouhov A.V. Ekobezpechnyj rozvytok: poshuky strategem. – [2-e vyd.] / Tolstouhov A.V., Hyl'ko M.I. – K. : Znannja Ukrai'ny, 2007. – 332 s.

12. Akopjan V.G. Ekologichna paradygma zhyttjetvorchosti osobystosti / V.G. Akopjan. – K. : Znannja Ukrai'ny, 2011. – 371 s.

13. <https://ru.wikipedia.org/wiki/Soznanye>

14. <http://politikus.ru/events/4033-internet-i-epidemiya-narcissizma.html>

A.M. Demidenko. Environmental consciousness in psychological and educational space. This article deals with the problem of the "consciousness" and "environmental consciousness" phenomena. Some aspects of the future of psychology and its branches, which are after solving social problems are studied.

Detailed analysis of the literature has dozens or even hundreds of definitions of this terms and so it separates man from the true and objective understanding of its essence. The basis of environmental consciousness is the striving for life and survival. Every creature in the universe has it. This can be explained with such a simple explication: desire for death is proportional to suppressed desire for life. Contemporary Western individualistic way of upbringing (where "everyone thinks only of himself") leads to the suppression of the striving for survival of the group to which you are belonging, and suppresses the desire for life, human survival as a species.

The level of environmental knowledge and skills of today's youth is quiet low. This is evident in almost all areas of life. The quality of education in the Universities is ineffective today because young man doesn't see a real prospect after the graduation; diploma is no longer a guarantee. The current young generation doesn't has that environmental consciousness and forgets to perform environmental activities.

The lack of the environmental culture leads to lack of harmony of the individual, who has a high chance to feel and experience a suffering.

Environmental way of thinking controls environmental activities.

Specific character of the environmental activities functioning depends on the fact that it exists in all the components of culture and aims to harmonize socio-natural relations.

It includes a social self-produced method of the human realization in nature, cultural traditions, experience, morality and moral assessment of man's attitude to nature.

The main specific feature of ecological consciousness is that it is not formed spontaneously or accidentally. Ecological consciousness is shaped by creating

the conditions, that disclose its principles and is formed by a special activity, – environmental way of upbringing and environmental education.

Key words: consciousness environmental consciousness, environmental behavior, environmental psychology, psychopedagogy, aspirations, education,

Отримано 22.03.2015 р.

УДК 159.923-044.372-027.561

Т.М. Дзюба

ВПЛИВ КРИЗОВИХ СТАНІВ НА СУБ'ЄКТИВНУ ОЦІНКУ ВНУТРІШНЬОЇ КАРТИНИ ПРОФЕСІЙНОГО ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ

Т.М. Дзюба. Вплив кризових станів на суб'єктивну оцінку внутрішньої картини професійного здоров'я особистості. У статті розглянуто особливості впливу професійних кризових станів на суб'єктивну оцінку внутрішньої картини професійного здоров'я особистості. Проаналізовано фактори, які формують суб'єктивні відчуття внутрішньої картини професійного здоров'я в ситуації професійної кризи. Розглянуто особливості професійної дезадаптації в ситуації професійної кризи, що є вкрай актуальним для розуміння розмаїття функціональних станів працівника, і може вводити до змісту професійної кризи та негативно впливати на стан професійного здоров'я особистості. Визначено, що внутрішня картина професійного здоров'я задає модус поведінки працівника у ставленні до власного професійного здоров'я.

Ключові слова: професійна криза, кризові стани, професійне здоров'я, внутрішня картина професійного здоров'я.

Т.М. Дзюба. Влияние кризисных состояний на субъективную оценку внутренней картины профессионального здоровья личности. В статье рассмотрены особенности влияния кризисных состояний на субъективную оценку внутренней картины профессионального здоровья личности; проанализированы факторы, которые формируют субъективные ощущения внутренней картины профессионального здоровья в ситуации профессионального кризиса. Рассмотрены особенности профессиональной дезадаптации в ситуации профессионального кризиса, которая может включаться в содержание профессионального кризиса и негативно влиять на состояние профессионального здоровья личности. Определено, что внутренняя картина профессионального здоровья задает модус поведения работника в отношении к собственному профессиональному здоровью.

Ключевые слова: профессиональный кризис, кризисные состояния, профессиональное здоровье, внутренняя картина профессионального здоровья.

Постановка проблеми. Професійна діяльність у динамічному й інформаційно-насиченому професійному середовищі доволі часто супроводжується кризовими станами і конфліктами, які впливають на самопо-